

Forskning för ett hållbart och konkurrenskraftigt livsmedelssystem

Strategisk agenda för det nationella forskningsprogrammet för livsmedel

---

1 Om programmet och agendan

1.1 Ett nationellt forskningsprogram för livsmedel

Det har länge saknats, och länge efterfrågats, en nationell sammanhållen och långsiktig satsning på livsmedelsforskning och innovation i Sverige. Så i början av 2017 antog Sveriges riksdag landets första nationella livsmedelsstrategi och kort därefter fick Formas i uppdrag att inrätta ett nationellt forskningsprogram för livsmedel.

Syftet med programmet är att skapa goda förutsättningar för forskning och innovation inom hela livsmedelskedjan från primärproduktion till konsument. Programmet är en viktig förutsättning för den svenska livsmedelsbranschens konkurrenskraft.

Livsmedelsprogrammet ska bidra till de behov som identifierats i livsmedelsstrategin och framförallt främja:

- behovsmotiverad forskning och innovation
- spridning och kommersialisering av forskningsresultat
- ökad kunskap för utbildning inom livsmedelskedjan

i syfte att **ge ökad produktivitet och innovation i livsmedelskedjan samt bidra till hållbar produktion och konsumtion av livsmedel** (livsmedelsstrategins handlingsplan, åtgärds paket 3).

Det nationella forskningsprogrammet för livsmedel är ett tioårigt tvärvetenskapligt forskningsprogram. Forskningsprogrammet för livsmedel ska genomföras parallellt med de nationella forskningsprogram som regeringen införde i forsknings och innovationspropositionen 2016 (Kunskap i samverkan för samhällets utmaningar och ökad konkurrenskraft, prop.2016/17:50).

Det har länge funnits ett behov av ökad samordning inom livsmedelsområdets forsknings- och innovationsstruktur. Formas fick i sitt regleringsbrev för 2017 i uppdrag att inrätta en nationell kommitté för livsmedelsforskning där relevanta statliga forskningsfinansiärer ingår. Kommittén inrättades 2017 och består av Forte, Mistra, Stiftelsen för strategisk forskning, Stiftelsen Lantbruksforskning, Vetenskapsrådet, VINNOVA och Formas. Inger Andersson, fd. generaldirektör vid Livsmedelsverket är oberoende ordförande i kommittén. Den nationella kommittén för livsmedelsforskning är programråd för det nationella forskningsprogrammet för livsmedel. Programmet har även en arbetsgrupp på operativ nivå, med representanter från forskningsfinansiärerna i kommittén.

Nationella forskningsprogram förväntas skapa kraftfulla synergier mellan olika aktörer som kompletterar varandra vad gäller kunskap, kompetens och uppdrag. För det nationella forskningsprogrammet för livsmedel är en ökad samverkan med näringslivet särskilt relevant.

1.2 En strategisk agenda för svensk livsmedelsforskning och innovation

De nationella forskningsprogrammen ska, enligt regeringens uppdrag, göra satsningar och aktiviteter som utgår från en strategisk forskningsagenda. Syftet med den här agendan är att identifiera prioriteringar och mål och koordinera forsknings- och innovationsinsatserna inom livsmedelsområdet.

Agendan beskriver kunskapsbehov och aktiviteter för att stärka den svenska forsknings- och innovationskapaciteten inom livsmedelsområdet. Agendan avser även ge en nulägesbild, och övergripande beskriva hur livsmedelsforskning och innovation inom livsmedelsområdet ser ut idag, vilka insatser som har gjorts och vilka insatser som behöver göras för att bidra till ökad produktivitet och innovation i livsmedelskedjan samt hållbar produktion och konsumtion av livsmedel.

1.2.1 Hur agendan tagits fram

Agendan är framtagen av Formas i samråd med de forskningsfinansiärer som ingår i den nationella kommittén för livsmedelsforskning. Processen med att identifiera agendans strategiska innehåll har varit bred och innefattat dialog med både forskningsutförare inom akademi och institut och näringsliv, myndigheter och andra samhällsaktörer.

Den breda dialogen har varit utgångspunkten för att identifiera och sammanfatta vilka forsknings- och innovationsbehov som behöver prioriteras på en övergripande nivå de kommande tio åren. Samtalen har även bidragit till att identifiera målbilder för forskningsprogrammet och vilka insatser och aktiviteter som behövs för att nå målen och bidra till visionen i livsmedelsstrategin och hållbar livsmedelsproduktion och -konsumtion. Agendan bygger även på analyser och rapporter om utmaningar, forsknings- och innovationsbehov inom området och svenska styrkor och svagheter kopplat till forskning och innovation inom livsmedel.

I arbetet med att ta fram agendan har Formas bland annat tagit fram en bibliometrisk analys av svensk livsmedelsforskning. Formas har även, tillsammans med andra forskningsfinansiärer, gjort en kartläggning av finansierade forskningsprojekt inom området mellan åren 2011 och 2016, med tillägg för relevanta utlysningar fram till 2019.

I arbetet med att ta fram agendan har det också varit relevant att göra en internationell utblick dels för att inspireras av hur andra länder har jobbat med livsmedelsforskning och innovation inom ramarna för nationella strategier och dels för att lära av erfarenheter av andra utmaningsdrivna forskningsprogram. En utblick över det europeiska forskningsfinansieringssystemet har gjorts för att kunna harmonisera nationella prioriteringar med utmaningar och områden som lyfts internationellt.

1.2.2 och hur den ska användas

Agendan har ett tio-årigt perspektiv och syftar framför allt till att ge vägledning för prioritering av aktiviteter inom det nationella forskningsprogrammet för livsmedel.

Programmets insatser avser särskilt bidra till de utmaningar som beskrivs i agendans centrala teman och tvärgående perspektiv. Utlysningar och aktiviteter inom programmet ska ses som ett

---

komplement till andra forsknings och innovationsinsatser som redan finansieras inom området av olika aktörer.

För effektivt och ändamålsenligt genomförande av programmet och för att säkerställa att programmet bidrar till de målbilder och prioriterade områden som identifierats kompletteras agendan med en programlogik. Programlogiken syftar till att ge ett logiskt ramverk för aktiviteter, insatser och uppföljning som genomförs inom programmet. Upplägget är tänkt att ge programmet en tydlig inriktning och transparens samtidigt som det lämnar utrymme för den flexibilitet som krävs för att behålla aktualitet, relevans och genomslagskraft över hela programperioden. Fortsatt dialog och samverkan med relevanta aktörer kommer att vara en viktig del i genomförandet av programmet.

Agendan kan även vara ett strategiskt ramverk och verktyg för att möjliggöra dialog mellan forskningsfinansiärer, forskningsutförare och andra samhällsaktörer, såsom civilsamhällets organisationer, offentlig sektor och näringsliv i syfte att fortsätta dialogen och genomföra prioriterade och forsknings- och innovationssatsningar och andra aktiviteter, till exempel för att nyttiggöra forskning inom området. Den nationella forskningsagendan för livsmedel kommer även att kunna användas för strategiska avvägningar i andra processer och samarbeten nationellt och internationellt.

2 Målkontext för ett hållbart livsmedelsystem

2.1 Mål som programmet ska bidra till att uppnå

Det nationella livsmedelsprogrammet inrättades som en del i genomförandet av livsmedelsstrategin och att bidra till strategins vision och mål är huvudsyftet med implementeringen av programmet.

Även FN:s globala mål för en hållbar utveckling, globala och europeiska mål för klimatet och för biologisk mångfald liksom nationella miljömål utgör givna riktlinjer för det nationella forskningsprogrammet för livsmedel. Nedan beskrivs den specifika och bredare målkontexten för det nationella forskningsprogrammet för livsmedel och den strategiska agendan.

I slutet av det här kapitlet återfinns generella mål för de nationella forskningsprogrammen som regeringen instiftat samt specifika mål för livsmedelsprogrammet. De programspecifika målen är satta utifrån uppdrag, målkontext och de dialoger som genomförts i arbetet med agendan.

2.1.1 Sveriges livsmedelsstrategi

Den nationella livsmedelsstrategin med sikte mot år 2030, antogs av riksdagen den 20 juni 2017 och är den första svenska livsmedelsstrategin som omfattar hela livsmedelskedjan.

En långsiktig strategi ska bidra till att potentialen för hela livsmedelskedjan nyttjas fullt ut. Det innebär en ökad och hållbar produktion av mat som kan leda till fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet och ge konsumenter, oavsett bakgrund, bättre förutsättningar att göra medvetna val.

Visionen för regeringens livsmedelsstrategi är att den svenska livsmedelskedjan år 2030 ska vara globalt konkurrenskraftig, innovativ, hållbar och attraktiv att verka inom.

Det övergripande målet för livsmedelsstrategin ska vara en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som relevanta nationella miljömål nås, i syfte att skapa tillväxt och sysselsättning och bidra till hållbar utveckling i hela landet. Produktionsökningen, både konventionell och ekologisk, bör svara mot konsumenternas efterfrågan. En produktionsökning skulle kunna bidra till en ökad självförsörjningsgrad av livsmedel. Sårbarheten i livsmedelskedjan ska minska.

Livsmedelsstrategin innebär även mål för tre strategiska områden; Regler och villkor, Konsument och marknad och Kunskap och innovation.

Målet för det strategiska området Kunskap och innovation ska vara att stödja kunskaps- och innovationssystemet för att bidra till ökad produktivitet och innovation i livsmedelskedjan samt hållbar produktion och konsumtion av livsmedel.

2.1.2 Internationella och nationella miljö- och klimatmål och mål för en hållbar utveckling

År 2015 antog FN Agenda 2030. Agendan består av sjutton globala mål för hållbar utveckling. Flera av huvudmålen i Agenda 2030 och dess 169 delmål kopplar till livsmedelssystemet. Inte minst Mål 2 Ingen hunger och Mål 12: Hållbar konsumtion och produktion, men även Mål 3: Hälsa och välbefinnande, Mål 6: Rent vatten och sanitet för alla, Mål 8: Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt, Mål 9: Hållbar industri, innovationer och infrastruktur, Mål 13: Bekämpa klimatförändringen, Mål 14: Hav och marina resurser och Mål 15: Ekosystem och biologisk mångfald. Samt för genomförandet Mål 17: Genomförande och globalt partnerskap.

Parisavtalet är det globala och rättsligt bindande klimatavtalet för världens länder. Det beslutades vid klimatkonventionens tjugoförsta partsmöte, COP21, i december 2015. Avtalet innehåller 29 artiklar och de viktigaste övergripande målen som relaterar till det nationella programmet för livsmedel och forskningsagendan specifikt är:

- Den globala temperaturökningen ska begränsas till långt under två grader Celsius och ansträngningar göras för att hålla ökningen under 1,5 grader Celsius jämfört med förindustriell nivå.
- Anpassningsförmågan till skadliga effekter av klimatförändringarna ska förbättras och motståndskraften mot klimatförändringarna främjas på ett sätt som inte hotar livsmedelsproduktionen.

Inom FN:s konvention om Biologisk mångfald har världens länder enats om specifika mål kring ekosystemtjänster. Dessa innebär att betydelsen av biologisk mångfald och värdet av ekosystemtjänster ska vara allmänt kända och integreras i ekonomiska ställningstaganden och andra

---

beslut i samhället där det är relevant och skäligt senast 2020. I maj 2019 kom IPBES, FN:s expertpanel för biologisk mångfald, rapport om krisen för biologisk mångfald.

Europeiska unionen har satt upp mål för den gemensamma miljöpolitiken fram till 2020, 2030 och en långsiktig vision för 2050. Miljöpolitiken syftar till att;

- Skydda, bevara och stärka EU:s naturkapital
- Omvandla EU till en resurseffektiv, grön, konkurrenskraftig och koldioxidsnål ekonomi
- Skydda EU:s invånare mot miljöpåverkan och risker för hälsa och välbefinnande

Generationsmålet är det övergripande målet för den svenska miljöpolitiken som bör ske inom en generation. Tillsammans med 16 miljökvalitetsmål definierar de den nationella miljöpolitikens fokus, flertalet mål relaterar till vår livsmedelsproduktion.

Regeringens strategi för hållbar konsumtion har det övergripande målet att bidra till en miljömässig, social och ekonomisk hållbar konsumtion. Flera av strategins åtgärder relaterar till livsmedelsområdet och ett av fokusområdena som lyfts särskilt är Hållbara livsmedel.

Livsmedelsverket har tillsammans med Jordbruksverket och Naturvårdsverket tagit fram en handlingsplan för minskat matsvinn på uppdrag från Regeringen. Åtgärderna i handlingsplanen syftar till att uppfylla det globala hållbarhetsmålet 12.3 om matsvinn i Agenda 2030. Delmålet specificerar en halvering av matsvinn per person i butik och konsumentled och minska svinnet genom hela kedjan fram till 2030.

Sveriges folkhälsopolitik har det övergripande målet att skapa en god hälsa för hela befolkningen och folkhälsomål 10 lyfter särskilt goda matvanor och säkra livsmedel, och belyser dessa som förutsättningar för en god hälsoutveckling hos befolkningen. Andra relevanta strategier för livsmedelsområdet inkluderar Landsbygdsprogrammet som syftar till att utveckla landsbygden och är en del av Europa 2020 som är EU:s strategi för tillväxt och sysselsättning. Det övergripande målet är smart och hållbar tillväxt för alla och tre mål ramar in arbetet: Främja jordbrukets konkurrenskraft, Säkerställa hållbar förvaltning av naturresurser och klimatåtgärder, Uppnå en balanserad territoriell utveckling av ekonomier och samhällen på landsbygden.

Även den nationella handlingsplanen för hållbar användning av växtskyddsmedel (enighet till EU direktiv 2009/128/EG) som syftar till att minska de risker och konsekvenser som användningen av växtskyddsmedel innebär för människors hälsa och miljö är relevant för det nationella forskningsprogrammet för livsmedel.

2.2 Mål för det nationella forskningsprogrammet för livsmedel

2.2.1 Mål för genomförandet av det nationella forskningsprogrammet för livsmedel

Utifrån uppdraget om det nationella forskningsprogrammet för livsmedel och i arbetet med att ta fram en nationell forskningsagenda för området har följande sju mål för agendan och programmet identifierats:

-
1. Forskning, innovation och ny kunskap bidrar till en hållbar och konkurrenskraftig livsmedelssektor med ökad export
  2. Forskning och innovation bidrar till att skapa goda förutsättningar och hög kompetens hos aktörer i livsmedelssystemet
  3. Forskning och innovation bidrar till att det svenska livsmedelssystemet är resurseffektivt, miljöanpassat och klimatneutralt
  4. Forskning och innovation bidrar till att Sverige har en god livsmedelsförsörjning samt beredskap för klimatförändring och kris
  5. Forskning och innovation bidrar till att svenska livsmedel är efterfrågade världen över för sin höga livsmedelssäkerhet och spårbarhet
  6. Forskning och innovation bidrar till ökad kunskap om konsumtion och ger goda förutsättningar för konsumenter att göra hållbara val
  7. Forskning och innovation bidrar till att svensk livsmedelssektor är en erkänd producent av hållbar och god mat som främjar hälsa för alla

2.2.2 Övergripande mål för de nationella forskningsprogrammen

Regeringens övergripande syfte och mål för alla de nationella forskningsprogrammen är att de ska bidra till:

- Koordinering av forskningsfinansiering inom området
- ökat genomslag för forskningsresultat
- jämställdhet
- effektiv användning av infrastruktur
- forskningsanknytning av högre utbildning
- tvärvetenskaplig och tvärsektoriell forskning och samverkan
- aktiviteter för att kommunicera och nyttiggöra forskningen
- utökade internationella samarbeten och förstärkt svenskt deltagande i de europeiska programmen